

skaffede italienerne af med noget meget gammelt krigsudstyr (bl. a. geværer model 1891!) og gav italienerne kamperfaringer. Problemet var imidlertid, at den italienske ledelse intet lærte af krigen i Spanien. Nyt og moderne krigsudstyr blev ikke anskaffet og en systematisk udnyttelse af krigserfaringerne fandt ikke sted.

Bogen er fyldt med tabeller over den italienske hjælp, både i tropper og materiel, ud fra italienske arkiver, hvorved en række af de tal, som f. eks. H. Thomas giver, korrigeres. Generelt polemiserer han ofte mod de ældre fremstillinger af Puzzo og van der Esch (*Prelude to War. The Hague, 1951*). Der er ingen tvivl om, at forf.s værk vil forblive et væsentligt værk om Mussolinis udenrigspolitik, omend det må tages som udtryk for en bestemt opfattelse for førelsen af udenrigspolitik, hvis holdbarhed formentlig vil blive anfægtet. Forf. leverer selv nogle antydninger af svagheden i hans hovedtese, idet han flere gange omtaler de kildemæssige problemer. Han har nemlig ganske enkelt i en række afgørende beslutningssituationer intet materiale fundet om forskellige italienske grupper evt. indflydelse på Mussolini. Endvidere er det karakteristisk, at de italienske arkiver har været forf. til ringe nytte, når han ville belyse motiverne til helt afgørende beslutninger – f. eks. den første hjælp juli 1936, om ubådskrigen fra august 1937, om anerkendelsen af Franco november 1936, om den øgede støtte i 1938. – Forf.s hentydninger til Mussolinis frygt for social uro i Italien, hvis en social revolution blev gennemført i Spanien, kunne jo også tyde på indenrigspolitikens rolle i beslutningsprocessen. Endelig må det undre, at forf. ikke beskæftiger sig meget med den italienske militærledelses holdning. – Forf. har imidlertid i sin forskning været sig de rejste problemer bevidst, herunder teorierne om indenrigspolitikens primat, men har efter sine grundige studier afvist dem. Det må derfor være kritikernes opgave selv at levere studier baseret på en anden opfattelse. At dømme efter forf.s bog bliver det ingen let opgave at begrunde en sådan.

Kay Lundgreen-Nielsen

Klaus-Jörg Ruhl: Spanien im Zweiten Weltkrieg. Franco, die Falange und das »Dritte Reich«. (Historische Perspektiven 2). Hoffmann und Campe, Hamburg, 1975. 414 s.

Ruhls bog føjer sig smukt ind i rækken af nye bøger, der dybtgående behandler udsnit af Spaniens historie i dette århundrede. Kronologisk koncentrerer han sig om tidsrummet 1941–44, men giver dog som baggrund et kort rids af den politiske udvikling siden 1936.

Ruhl inddrager et stort og nyt materiale i sin undersøgelse, der anlægger et interessant perspektiv, nemlig samspillet mellem indenrigspolitik og udenrigspolitik i Spanien, især set i forhold til Tyskland. Hans arbejde er i hovedsagen baseret på tysk arkivmateriale; med stort besvær har han indsamlet et meget spredt materiale, også af privat art. Som korrektion til denne ensidigt tyske belysning af begivenhederne i Spanien har han tillige inddraget utrykt engelsk materiale. Ifølge Ruhl må forskere med interesse for spansk udenrigspolitik baseret på spanske kilder nemlig væbne sig med tålmod. Han oplyser, at disse arkiver ikke for tiden er tilgængelige for perioden efter år 1900! Intrigerne i den spanske ledelse må således belyses ved andet materiale, herunder nogle upålidelige spanske erindringer, men dog især ved de tyske udsendinges indberetninger. Denne metodiske svaghed er forf. sig dog fuldt ud bevidst. Desværre havde forf. ikke adgang til østtyske arkiver.

Forf. skildrer i en kronologisk opbygget ramme den spanske ledelses kendte glidning fra en protysk holdning til en proallieret mod krigens slutning med en række nye oplysninger, specielt om den tyske politiks karakter over for Spanien. Det er forf.s hovedsyn.

at Hitler fra 1941 prioriterede krigen mod Sovjet højest, og at han fastholdt dette syn over for bl. a. flådens stadige pres for at få åbnet en front i Nordafrika via Spanien. På den anden side gør forf. meget ud af visse tyske partiorganers indblanding i førelsen af den tyske Spanienpolitik. Den rivalisering mellem forskellige organer i Hitler-Tyskland, som i mange bøger er blevet påvist som et typisk træk såvel inden for nazipartiet som i den nazistiske statsstyrelse, ses således også angående Spanien; dér sås en sådan rivalisering iøvrigt allerede fra 1936. Forf. har ikke alene blotlagt karakteren af disse indblandingsforsøg, foretaget af visse partiorganer og af visse folk i rigsøkonomiministeriet, i udenrigsministeriet og i den tyske Madrid-ambassade, men også skildret deres planer i forhold til de interne spanske magtkampe.

Franco's magt hvilede i 1939 på en fin balanceakt mellem en række forskellige grupper i det spanske samfund. Forf. påviser her, hvorledes visse tyske grupper forsøgte at øge den tyske indflydelse i Spanien. Dette kunne ske ved at sikre sig spansk deltagelse i krigen eller ved tysk erhvervelse af spanske råstoffer ved direkte kontrol via indsættelsen af tysksindede spaniere i opposition til general Franco. Af særlig interesse i denne forbindelse er forf.s udførlige redegørelse for Muñoz Grandes', lederen af den »Blå Division« i Rusland, og iøvrigt senere (1962-67) Franco's viceministerpræsident, rolle i 1942 som mulig kupmager i tysk regi mod Franco. Baggrunden for at bruge Grandes var bl. a., at den falangistiske opposition mod Franco havde sit særlige tilholdssted i den »Blå Division« i Rusland. Da Franco i april 1937 reelt beskar falangens magt, søgte mange af de skuffede frivilligt ind i den »Blå Division«.

Forf.s indgående skildring af disse tyske intriger uden om de officielle tyske kanaler (f. eks. Madrid-ambassadøren Stöhrer), men med udenrigsminister Ribbentrops akcept på grund af dennes magtkamp med SS og andre partiorganer, rejser det spørgsmål, om Hitler akcepterede disse folks virke? Gang på gang fastslår forf., at Hitler med den uventet langvarige krig i Rusland akcepterede et neutralt Spanien, ja at et krigsdeltagende Spanien nærmest ville være belastning. Jo værre krigen gik, jo mere var Hitler indstillet på Spaniens rent defensive rolle – som et led i »Festung Europa«. Til sidst var han endog tilfreds med bare at få de værdifulde råstoffer til rustningsindustrien.

Dette harmonerer imidlertid meget dårligt med nogle tyske organers stadige forsøg på at få Spanien ind i krigen, oven i købet i visse faser ved indblanding i indre spanske forhold, med støtte til den spanske falangistopposition mod Franco. Forf. tager ikke klar stilling til dette centrale problem, men anfører kun, at Hitler var stemt for en sådan plan, men *efter* en tysk sejr i Øst. Væsentligst er vel derfor forf.s konstatering af, at den uensartede tyske politik over for Spanien – idet Madrid-ambassaden, udenrigsministeriet, SS, SD, AO (Auslandsorganisation der NSDAP) og rigsøkonomiministeriet ikke kørte samme linje – generelt betød en svækkelse af den tyske position i Spanien.

Blandt bogens mange interessante afsnit er også fortolkningen af udenrigsminister S. Suñers afgang i september 1942. Udskiftningen af Franco's svoger tolkes almindeligvis som et udtryk for, at Franco var ved at sadle om fra en protysk til en proallieret holdning under indtryk af krigens gang. Forf.s redegørelse viser imidlertid, at tyskerne i samtiden så på hans afgang med stor lettelse, idet de så håbede på en virkelig protysk spansk orientering. Tyskerne havde nemlig længe været helt desillusionerede angående Suñers holdning. Forf. påviser da også, at en proallieret drejning var påbegyndt af Suñer selv måneder før hans afgang, der iøvrigt skyldtes indenrigspolitiske årsager.

I centrum for mange af disse spanske og udenlandske intriger stod Franco. Forf. fremhæver ofte, at udlændinge anså ham for at være ubeslutsom og udygtig, men forf. understreger selv, at Franco brugte tidsfaktoren i sit spil. Når han forhalede afgørelser, var det bevidst. På denne måde lykkedes det for ham at bevare sit eget system (det

frankistiske – ikke at forveksle med det fascistisk-nazistiske) i Spanien, idet han kunne spille sine modstandere ud mod hinanden. Dette erfarede især gammel-falangisterne, der ønskede en venstre-radikal revolution gennemført, men som effektivt blev standset i 1937. og de iøvrigt indbyrdes meget uenige monarkister.

Ruhl behandler udførligt problemet om de spanske krigsvigtige råstoffer såvel i de spanske forhandlinger med tyskerne som med englænderne og amerikanerne. Bogen indeholder endvidere en meget nyttig og indsigtfuld forskningsoversigt og en udførlig omtale af arkivproblemerne.

Kay Lundgreen-Nielsen

Peter H. Merkl: Political Violence under the Swastika. 581 Early Nazis. New Jersey. Princeton University Press, 1975. xiv + 735 s. \$ 30.00.

Den voksende interesse for den historiske fascisme har også afstedkommet fornyet interesse for den fascistiske massebevægelse, dens sociale sammensætning og de samfundsmæssige problemer, den var udtryk for. Det har betydet en tilbagevenden til samtidige sociologiske undersøgelser af NSDAP f. eks. H. Jäger, H. Neisser. En sådan samtidig undersøgelse ligger også til grund for den foreliggende bog.

I 1934 indsamlede Theodor Abel, der dengang var professor i sociologi ved Columbia-universitetet, 683 autobiografiske vitae for medlemmer af NSDAP, der var trådt ind i partiet før magtovertagelsen i 1933. Denne indsamling skete i form af en konkurrence med en pris til »the best personal life history of an adherent of the Hitler movement« (s. 6) og det foregik med partiets hjælp. Dette materiale blev af Abel selv benyttet i bogen »Why Hitler came to Power«, 1938 (genoptrykt 1965 under titlen »The Nazi Movement«).

Dette materiale, der omfatter knapt 0,04 % af NSDAP's medlemstal ved magtovertagelsen, har den amerikanske politolog Peter H. Merkl nu underkastet en ny og mere omfattende undersøgelse med henblik på at finde ud af, hvilke bevæggrunde der lå bag disse (og vel også andre) menneskers tilslutning til NSDAP. Det bliver derfor først og fremmest deres selvforståelse, der bliver lagt til grund for undersøgelsen, hvilket ikke er uproblematisk, da materialet som sagt er gået igennem partiet. Den nye udnyttelse af det empiriske materiale er resulteret i en episk meget bredt anlagt og omfattende afhandling, hvor Merkl viser, at det først og fremmest var mere politiserede og militaristisk-voldeligt orienterede motiver, der spillede en rolle i forbindelse med de 581 personers tilslutning. Interessant, men ikke overraskende er det derved, at antimarxismen angives som et mere afgørende og dominerende motiv end f. eks. antisemitismen. I tilslutning hertil gives der i bogen en gennemgang af andre motiver, der spillede en rolle som f. eks. krigen, revolutionen.

Jeg synes dog, at der er en masse problemer forbundet med denne analyse, navnlig hvis der skal generaliseres fra den hvad angår NSDAP's medlemsskare som sådan. Jeg mener også at Merkl's sigte er ret problematisk; det beskrives som følger: »If we can understand one person, or a number of persons in their individual motivations, the arbitrary and drastic course of history becomes intelligible and a repetition of it, perhaps, avoidable. Initiis obsta, wrote the ancients, but also nihil humanum me alienum. There is a little of the Nazi in us all. Seen in their historical context, the lives of these early Nazis were commonplace and understandable indeed« (s. 5-6). Ved at lægge hovedvægten på de analyserede personers motiver og dermed deres selvforståelse kommer Merkl til at se bort fra andre væsentlige faktorer som f. eks. at det først og fremmest var ganske bestemte samfundsgrupper, der sluttede sig til NSDAP; dermed udelades også den